

5. Губа В. П. Школа полного дня – веление времени / В. Губа, А. Самойлов // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2006. – №6. – С. 56–58.

6. Кудинова Г. А. О формировании готовности к оздоровительной деятельности учащихся на уроках физической культуры и во внеурочное время / Г. Кудинова, Е. Кудинов // Современное состояние и тенденции развития физической культуры и спорта : материалы Всерос. заоч. науч.-практ. конф. (10 октября, 2014 г., Белгород). – Белгород : ИД «Белгород» НИУ «БелГУ», 2014. – С. 201–203.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР

Новік Сергій

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Новік Тетяна

Полтавська гімназія № 6

***Анотація.** У статті проаналізовано сучасні тенденції та провідні принципи застосування рухливих ігор у різновікових групах школярів. Визначено оптимальні фактори поєднання принципів та напрямів їх реалізації у загальноосвітній школі на уроках фізичної культури та в позаурочній роботі.*

***Ключові слова:** рухливі ігри, педагогічний принцип, диференціація та індивідуалізація навчання.*

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Навчання у школі має бути особистісно і соціально відповідним, психологічно комфортним, без психічного перенавантаження, не шкодити здоров'ю, забезпечувати оптимальну динаміку працездатності, добре самопочуття суб'єктів навчально-виховного процесу. Розумно організована рухлива гра задовольняє потреби дитини у русі і створює оптимальні умови для формування особистості, дозволяє цілеспрямовано впливати на розвиток усіх основних функцій організму в залежності від фізичних можливостей гравців.

Концептуальною основою підготовки є принцип диференціації навчання і виховання, який передбачає врахування освітніх потреб, можливостей і пізнавальних інтересів школярів та забезпечує як роботу з обдарованими, фізично підготовленими, так і слабкими дітьми. Диференційований підхід у навчанні рухливих ігор передбачає врахування вікових особливостей учнів, головних ліній їхнього розвитку (фізіологічного, фізичного, соціально-морального, пізнавального, креативного) та освітніх пріоритетних завдань, які зазначає навчальна програма з фізичного виховання. Це дозволяє максимально реалізувати здібності і можливості дітей різного віку, здійснювати індивідуальний підхід відповідно до потенціалу учнів, тим самим покращуючи їх фізичний й інтелектуальний розвиток та запобігати їх неспішності і нетренованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. Уявлення про сучасний етап розгляду ігрової проблематики дають праці М. Алейнікова,

Ю. Друзя, О. Ноздрьової, О. Корносенко, Н. Савчука, В. Скуратівського, В. Ткаченка, Л. Тополі, В. Устименко, А. Хоменко, Л. Якубовської та ін.

Формулювання мети статті – проаналізувати сучасні тенденції та провідні принципи застосування рухливих ігор у різновікових групах школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У філософському трактуванні **принцип** – керівна ідея, що являє собою сукупність основних положень і правил, які розповсюджуються на явища і процеси будь-якої галузі людської діяльності. Проте, таке визначення потребує переосмислення з позиції педагогіки і фізичної культури зокрема. У педагогіці принципи називають дидактичними, наголошуючи на їх відношенні до навчання, а у фізичному вихованні – методичними, тому що цей процес включає не лише навчання фізичним вправам, а й виховання фізичних якостей та формування в учнів відповідних знань, умінь і навичок організації самостійних занять.

Загальними для педагогіки та фізичної культури є принципи свідомості та активності, наочності, доступності та індивідуалізації, систематичності. Крім загальних, для фізичної культури характерними є специфічні принципи: неперервності, прогресування впливів тренування, збалансованого характеру навантажень, циклічності, вікової адекватності, оздоровчої спрямованості.

Знання педагогом принципів забезпечує ефективність реалізації усіх видів фізичної культури, сприяє оптимальному вибору змісту, засобів та методів фізичного виховання, регламентує міру спільної діяльності педагога й учнів.

Дотримання перерахованих принципів при організації та проведенні рухливих ігор дозволяє педагогу правильно вибрати гру, що відповідає віковим особливостям учнів, їхнім основним лініям розвитку, місцю гри на уроці та у системі уроків, а також застосувати адекватні методи навчання.

Принципи свідомості й активності забезпечують оптимізацію суб'єкт-суб'єктних відносин, становлення потреб у фізичному самоудосконаленні, успішність та ефективність занять фізичною культурою.

Реалізація принципу свідомості при організації та проведенні рухливих ігор спирається на дотримання основних педагогічних вимог:

- точне і конкретне визначення мети та завдань кожної гри, що здійснюється з урахуванням вікових і статевих особливостей учнів, рівня їх психофізичного розвитку (основних ліній розвитку) та особистісних потреб. Розкриття сутності запланованих результатів в особистісному і соціальному аспектах дозволить учням усвідомити значення ігор і на цій основі свідомо й активно брати в них участь. Усвідомлюючи оздоровчий вплив гри на організм, дитина вчиться самостійно і творчо вирішувати рухові завдання;

- залучення і стимуляція учнів до самоаналізу, самооцінки і самоконтролю в ході проведення рухливих ігор. Адже ефективність рухливої гри, в значній мірі залежить від того, наскільки учні уміють

аналізувати свої дії і творчо добирати шляхи їх покращення. Це досягається застосуванням таких методів як словесний розбір, аналіз та самоаналіз виконаних дій;

- націленість учнів у ході ігрової діяльності на стимулювання ініціативи, творчої активності та самостійності. Для того, щоб діти завжди цікавилися іграми і брали в них активну участь, керівник повинен нагадувати їм про те, як цікаво вони грали минулого разу, поступово ускладнювати завдання, умови і правила гри.

Ефективне формування активності учнів обумовлене педагогічними умовами:

- створенням оптимального позитивного психоемоційного фону у ході проведення ігор за рахунок поведінки учителя і зовнішнього оформлення місця занять (естетичне оформлення спортивної зали, інвентарю та обладнання, етика поведінки учителя, прояв оптимізму, радісний, піднесений настрій тощо);

- різноманітністю змісту і форм рухливих ігор, використанням нестандартного інвентарю та обладнання, що запобігає монотонності на заняттях фізичною культурою, перешкоджає зниженню психічної активності і сприяє зацікавленості учнів у ході занять фізичними вправами;

- оптимальне навантаження у ході проведення рухливих ігор, що забезпечується усуненням непотрібних пауз і перерв, наявністю потрібного інвентарю та обладнання; здійсненням постійного контролю і педагогічним спостереженням за діяльністю учнів; застосуванням адекватних можливостям учнів рухових завдань.

Дотримання перерахованих умов забезпечить стійкий та глибокий свідомий стимул до ігрової діяльності.

Принцип наочності передбачає створення в учнів наочних уявлень у вигляді психічного образу навчального матеріалу, що вивчається, з метою більш ефективного формування знань, рухових умінь і навичок. На практиці він реалізується у процесі вивчення фізичних вправ і передбачає створення в учасників навчального процесу правильного чуттєвого образу техніки, тактики, фізичних можливостей, які проявляються за сукупності відчуттів слуху, зору, вестибулярного апарату. Цей принцип призначений для співставлення уявного образу (чуттєвого) із зоровим (вправа, як предмет вивчення).

Свідоме управління руховою діяльністю необхідне для ігор і пов'язане з розвитком органів чуття. Через органи чуття проходить сприйняття зовнішнього світу. Чим менш розвинуті органи слуху, зору та інші органи чуття, тим більш обмеженою є діяльність людини, а значить – менш розвиненою. Діти, які оволоділи своїми рухами в просторі, часі і відповідно до зусиль, успішно справляються з різними руховими діями, на відміну від тих дітей, які не навчалися цьому. Діяльність цих дітей активніша, вони вмюють зіставляти, виявляти аналогії та відмінності різних рухових дій. Якщо при навчанні рухливих ігор не формується вміння

керувати своїми рухами, то рухові можливості дітей обмежені, це виявляється у звуженні їх творчих здібностей у руховій діяльності, в ускладненні їх рухової здатності до імпровізації.

Для формування «м'язового чуття» використовують ігри із застосуванням гімнастичних вправ, ходьби, бігу, метання, рівноваги, перенесення предметів, акробатичних вправ, лазіння, подолання перешкод та ін. Під час виконання цих вправ учні повинні порівнювати суб'єктивні відчуття з якісною і кількісною оцінкою, що надає учневі вчитель у вигляді інформації про простір, який вони подолали, і час, який вони затрачують на виконання рухової дії. Термінова потокова інформація про час, простір та ступінь м'язових зусиль у процесі рухової діяльності дає можливість учням навчитися диференціювати за величиною отримані відчуття, що досить важливо для управління рухами та розширення їх рухових можливостей.

Принцип доступності в реалізації фізичної освіти відображає необхідність забезпечення оздоровчого ефекту від процесу оволодіння засобами фізичної культури.

Реалізація цього принципу у ході ігрової діяльності забезпечується виконанням наступних педагогічних умов: визначенням оптимальної міри доступного навантаження, введенням елементів ускладнення для кожного учня і класу, що забезпечується: вивченням і урахуванням особливостей фізичного та психічного розвитку дітей, фізичної, технічної та теоретичної підготовленості до проведення ігор; вивченням і використанням попереднього досвіду дітей; створенням організаційно-методичної бази доступності, що забезпечується підбором змісту ігрової діяльності для учнів із деяким випередженням їхніх фізичних можливостей; забезпеченням послідовності у вивченні рухливих ігор («від простого до складного», «від відомого до невідомого»); визначенням і реалізацією оптимального темпу засвоєння ігрового матеріалу при деякому збільшенні від реальних можливостей дітей; поступовістю в ускладненні завдань; використанням сучасних методів навчання, зрозумілістю викладання матеріалу і мовлення вчителя.

Принцип індивідуалізації тісно пов'язаний з принципом доступності, проте, принцип індивідуалізації полягає в більш глибокій диференціації змісту фізкультурно-спортивної діяльності, способів її реалізації у відповідності з індивідуальними особливостями учнів.

Реалізація принципу індивідуалізації у ході навчання рухливих ігор відбувається у двох основних напрямках: загальнопідготовчому і спеціалізованому.

Загальнопідготовчий напрям виконує коригувальну функцію по відношенню до учнів з недостатньою фізичною та руховою підготовленістю. В основній школі можуть навчатися і не цілком здорові діти (мають фізичні вади), що перенесли у ранньому дитинстві важкі інфекційні захворювання, які негативно вплинули на ріст і розвиток кістково-м'язової, серцево-судинної та інших систем. Є також діти з

надлишковою вагою, що успадкували від своїх батьків схильність до ожиріння, або діти зі слабким розвитком м'язової маси. Ці особливості фізичного розвитку повинен урахувати вчитель фізичної культури при виборі методики проведення рухливих ігор і забав. Як бачимо, цей напрям покликаний сприяти формуванню у кожного учня відповідних знань кондиційної рухової підготовленості, тобто такої, що відповідає загальноприйнятим віковим, статевим і програмним вимогам (урахування функціональних можливостей і типологічних особливостей дитини).

Ефективна реалізація принципу індивідуалізації обумовлена упровадженням диференційованого підходу, що в організації та методиці навчання рухливих ігор передбачає врахування (відповідно віку) основних ліній розвитку (фізіологічного, фізичного, соціально-морального, емоційно-ціннісного, пізнавального, креативного) дитини та вирішення відповідних освітніх завдань з фізичного виховання.

Принцип систематичності передбачає побудову навчально-виховного процесу у вигляді певного алгоритму, що забезпечує логіку і взаємозв'язок різних аспектів управління.

Ефективна реалізація обумовленого принципу в організації та методиці навчання рухливих ігор можлива за наступних правил: реалізація міжпредметних зв'язків; установлення оптимальної міри повторного проведення рухливих ігор, що вивчаються; визначення оптимальної міри психофізичного навантаження, що збільшується; встановлення оптимальної послідовності і наступності у ході навчання рухливих ігор; реалізація комплексного контролю результативності проведення гри, як на одному уроці, так і в серії уроків; забезпечення взаємозв'язку рухливих ігор, що пропонуються з особистісними потребами, мотивами, інтересами дітей; реалізація взаємозв'язку суб'єктів процесу фізичного виховання [2; 3].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок з обраного напрямку. Зазначені методичні принципи відображають загальні правила побудови процесу фізичного виховання та навчання рухливих ігор зокрема, але не можуть існувати як окремі положення. У процесі фізичного виховання неможливо керуватися одним або двома принципами, бо вони як інтегральне утворення ефективно реалізуються в освітній діяльності лише при систематичному і комплексному використанні з урахуванням усіх основних вимог і правил. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці методичних матеріалів до застосування рухливих ігор з різновіковими групами дітей.

Список використаних джерел:

1. Волкова Н. П. Диференційоване навчання в школі: Педагогіка : навч. посіб / Н. П. Волкова – К., 2001. – С. 359–362.
2. Корносенко О. К. Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав : навч. прог. / О. К. Корносенко. – Полтава : ПДПУ, 2008. – 47 с.
3. Корносенко О. К. Організаційно-методичні аспекти застосування рухливих ігор на уроках фізичної культури в школі : метод. посіб. для студ. ф-ту фіз. виховання стац., заочної та екстернат. форми навч. / О. К. Корносенко, П. В. Хоменко. – Полтава : ПДПУ, 2005. – 155 с.